

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
Történelem és Filozófia Kar
Magyar Filozófiai Intézet
Kolozsvári Akadémiai Bizottság Filozófiai Szakbizottsága

UNIVERSITATEA BABEŞ-BOLYAI
BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITAT
TRADITIO ET EXCELLENTIA

mfi
Magyar Filozófiai Intézet

KOMPLEXITÁS A TERMÉSZETBEN ÉS A TÁRSADALOMBAN

Filozófiai és tudományközi konferencia

2020. október 23.

A konferencia előadásai nyilvánosan követhetőek az alábbi linken:
<https://zoom.us/j/92126342933?pwd=TWJRjeDRyRVE4Rk8yWmluYzJQWnI2Zz09>

- 10.00–10.05 A konferencia megnyitása és a keretfeltételek ismertetése
- 10.05–10.30 Biró Tamás Sándor: Kialakuló összetettség: fizikai és matematikai elvek és elméletek
- 10.30–10.55 Neda Zoltán: Komplex rendszerek modellezése: tanulságok a COVID-19 világjárvány alapján
- 10.55–11.20 Paksi Dániel: Emergencia és komplexitás: miben más és miben hasonló egy emergens és egy komplex jelenség?
- 11.20–11.45 Szigeti Attila: Önvonatkozás és emergencia az élet és a megismerés magyarázatában
- 11.45–12.10 Kérdések, beszélgetés
- 12.10–12.20 Szünet
-
- 12.20–12.45 Komorjai László: Az idő komplexitása
- 12.45–13.10 Veress Károly: A hermeneutikai komplexitás
- 13.10–13.35 Horváth Márk és Lovász Ádám: Poszthumanizmus és komplexitás
- 13.35–14.00 Kérdések, beszélgetés
- 14.00–15.00 Ebédszünet
-
- 15.00–15.25 Fekete László: Természet, gazdasági növekedés és technológia az antropocén korában. Komplex rendszerek konfliktusa
- 15.25–15.50 Hartel Tibor: Heurisztikák a fenntarthatósághoz
- 15.50–16.15 Tóth I. János: Prigogine természetfelfogása
- 16.15–16.40 Kérdések, beszélgetés
- 16.40–16.50 Szünet

- 16.50–17.15 Fokasz Nikosz: Polgárok vagy potyautasok?
17.15–17.40 Losoncz Márk: A titok komplex rendszere – a titkos-
szolgálatok és az információs komplexitás
17.40–18.05 Benedek József: Komplexitás a területfejlesztésben
18.05–18.30 Keszeg Anna: Komplex-e a komplex televízió?
18.30–18.55 Kérdések, beszélgetés
18.55 A konferencia bezárása

Benedek József

Fenntartható Fejlődés Kutatási Központ

jozsef.benedek@yahoo.ro

Komplexitás a területfejlesztésben

Arra a kérdésre kívánunk választ adni, hogy a területfejlesztésben milyen formákban jelenik meg a komplexitás. Néhány példa segítségével szemléltetjük a területfejlesztés komplexitás-kezelésére irányuló sajátos eszközeit.

The Question of Complexity in Spatial Planning

The presentation deals with the question of complexity in spatial planning and with the way this discipline has developed specific tools for managing complexity.

Biró Tamás Sándor

Wigner Fizikai Kutatóközpont

Biro.Tamas@wigner.hu

Kialakuló összetettség: fizikai és matematikai elvek és elméletek

Az elméleti fizikus szemszögéből mutatom be, alapelvekből és egyszerű fogalmakból kiindulva, a komplex számokról és rendszerekről kialakuló modern képet. A mozgás és szerveződés leírása a fizikában mindig a lehető legegyszerűbb elvekre és elemekre való visszavezetést jelentette, különösen meglepő, hogy ez bonyolult, összetett jelenségek esetében is megtehető. A fázistérbeli szemléletet, a kaotikus dinamikai viselkedést, az egyszerű szabályokból a sokaság komplex viselkedésének felépülését néhány példán szemléltetem. Végül mai kutatásainkból adok ízelítőt a véletlen és a sokaság együttes matematikai kezelésének némely tanulságát felsorolva.

Emergent Complexity: Theories and Concepts in Physics and Math

From the viewpoint of a theoretical physicist I introduce the modern picture about complex numbers and systems, starting with basic principles and simple concepts. The description of the motion and organization in physics was always targeted by a reduction to the possibly simplest elements and concepts: it is particularly surprising, that this can be done also for complex phenomena. I demonstrate the phase space view, the chaotic

dynamical behavior and the emergence of a complex behavior from simple rules in a bulk through a few examples. Finally I offer a glimpse into our present research listing some lessons stemming from the common mathematical treatment of randomness and multitude.

Fekete László

Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdasági Központ
lfekete@ella.hu

Természet, gazdasági növekedés és technológia az antropocén korában

A materiális jólét létrehozása a gazdasági, társadalmi és ökológiai rendszerek kölcsönhatásainak függvénye. E komplex rendszerek dinamikus viselkedésének ellenére a gazdaság és a természet tanulmányozása különböző tudományterületekhez tartozik. A két világ kölcsönhatásainak a keresése felületes. Intellektuális törés alakult ki az éghajlatkutatók megállapításai és a közgazdaságtan tézisei között a növekedésről, a termelés és a fogyasztás hatáiról. A gazdasági növekedés modellje – $Y(t) = F(K(t), L(t), A(t))$ – közzömbös a természeti világ iránt. Az előadás Nordhaus DICE modelljével foglalkozik. A DICE modell egyesíti a CO₂ emissziókat, az légkör, a föld és az óceánok CO₂ koncentrációjának, a hőmérséklet paramétereit és változóit. Ezek alapján kísérli meg felbecsülni a klímaváltozás társadalmi költségeit százéves időkereten belül. Azonban a DICE ajánlásai ellentmondanak a klímakutatók következtetéseinek, amelyek rámutatnak a gazdasági rendszer ökológiailag pusztító jellegére.

Environment, Economic Growth, and Technological Fix in the Age of Anthropocene

The material creation of material wealth emerges from the persistent interactions between economic, social and ecological systems. Despite the dynamic reciprocal feedbacks of these complex systems, the studies of economy and nature are compartmentalized into different scientific disciplines. There are intellectual ruptures between the key scientific findings of climate scientists and the tenets of the economists about the anthropogenic impacts of growth on the Earth System and human society. The basic growth model – $Y(t) = F(K(t), L(t), A(t))$ – reflects indifference toward nature and its contributions to human welfare. The paper focuses on Nordhaus' DICE model. The DICE is growth model coupling together the parameters

and variables of the dynamics of carbon emissions, social cost of carbon in a secular timescale. Though the policy implications of DICE are utterly inconsistent with the reports of climate scientists which evidence the ecological destructivity of the current economic system.

Fokasz Nikosz

ELTE

fokasznikosz@gmail.com

Polgárok vagy potyautasok?

Jól ismert, hogy makró társadalmi jelenségek sokszor a hétköznapi viselkedés terén megfigyelhető mikró jelenségekkel hozhatók kapcsolatba. Ennek a kapcsolatnak a milyensége azonban alapvető különbségeket tárhat fel az egyes társadalmak között. Felvetjük annak lehetőségét, hogy ez a különbség a spinüveg-elmélet segítségével fogalmilag is megragadható. A spektrum egy szélét képviselik azok a társadalmak, amelyekben a Törvény és a Normák az állampolgári szabadság és egyenlőség elvont realizációi, a másik szélén találjuk azokat a közösségeket, amelyekben a Törvény és a Normák nagyon is konkrét „többletnehézségek”, amelyekkel mindenki kénytelen számolni, és arra kell törekednie, hogy túllépjen rajtuk. Ezekben a közösségekben a szabadság egyet jelent a közösség, a törvény és az embertársak iránti felelősségvállalás hiányával. Számos a hétköznapi életből vett példával illusztráljuk, hogy a magyar és a görög társadalom másutt helyezkedik el ezen a skálán.

Citizens or Free-Riders?

It's well-known that macro sociological phenomena often are related to everyday life's behaviours within a micro sociological framework. From the characters of these relations may emerge significant differences between societies. We propose the possibility of using spin glass theory in order to capture the concepts of these differences. On the one side of this scale we find societies where Laws and Norms are seen as the abstract materialization of liberty and civic equality on the other edge we find communities where Laws and Norms are seen as further concrete, objective, material difficulties everyone is obliged to circumvent and overcome by all available means. In these communities liberty is considered as counterminous with total irresponsibility toward the collectivity. Based on many

examples we are going to illustrate that Hungarian and Greek societies occupy different positions on this axe.

Hartel Tibor

BBTE, Magyar Biológiai és Ökológiai Intézet
hartel.tibor@gmail.com

Heurisztikák a fenntarthatósághoz

A társadalmi-környezeti rendszerek (social-environmental systems) fenntarthatóságának egyik alapfeltétele a két rendszernek az „egymásra harmonizálása”. A fenntarthatóság-tudományok (sustainability sciences) mai befolyásos tudományos cikkei szerint a fenti „harmonizáció” feltételei: újragondolni a társadalmat valamint a társadalom-környezet és természet kapcsolatát meghatározó paradigmákat, tudásformákat, újra strukturálni a társadalmat irányító intézeteket/intézményeket és új minőséget adni az ember-környezet/természet kapcsolatának. Mindhárom előbb ismertetett tengely (újragondolni, újra strukturálni, újra kapcsolni) komoly felelősséget ruház azokra az intézményekre, amelyek a tudást generálják, a szakembereket képezik. Az előadásomban pár olyan fogalmat mutatok be, amelyek bár fontosak a fenntarthatóság fent említett három dimenziójában és koherens gondolkodási keretet adnak több fenntarthatósági probléma megértéséhez, komoly kihívást is jelentenek az egyes kontextusok megértéséhez és megoldásához. A következő három koncepciót fogom röviden bemutatni: ökoszisztéma szolgáltatások, billentőpontok a fenntarthatósághoz, transzdiszciplinaritás. Mindhárom koncepció esetében kiemelem a lehetőségeket és a kihívásokat is a valós világban való alkalmazásukkor. A végkövetkeztetés az, hogy (i) minden koncepció egy eszköznek tekinthető, amelyek csak annyit érnek, mint a használójuk, és (ii) a tudás és szakember generáló/képző intézmények (egyetemek) stabil működési teret kellene teremtsenek a transzdiszciplináris megközelítéseknek: holisztikus, diszciplínák és szektorok közötti interakciókra, valamint a nem akadémiai szférával történő lényeges kapcsolatokra. Szükséges egy a klasszikus/konvencionális „teljes kontroll” hozzáállás mellett egy alternatív, „participatív kontroll” típusú attitűd és eljárás létrehozása, ahol az akadémiai és nem-akadémiai szféra képviselői együttesen és kontextus specifikusan definiálják a fenntarthatósági problémákat, a megoldásokat ezekre a problémákra, valamint a megoldások életbeléptetését is.

Horváth Márk – Lovász Ádám

ELTE

purplemark@hotmail.com

Poszthumanizmus és komplexitás

A poszthumán állapot egy alapvető változást jelent az emberről és annak társas kapcsolatairól, valamint környezetéről való gondolkodásban. A poszthumanizmus egy nonantropocentrikus világnézet vagy vízió, amelynek lényege az ember decentrációja mellett a humanista individualizmuson és a humanista univerzalizmuson való túllépés. A nonhumán fordulathoz tartozó kritikai poszthumanizmus a humanizmust és az antropocentrikus gondolkodást akarja meghaladni azáltal, hogy elsősorban nem az emberről beszél, hanem minden más dologról, ami a valóság komplex hálózatait és összeállásait kitermeli. A kritikai poszthumanizmus is dekonstruálja az embert mint a létezés középpontját, és azt csak a különböző dolgok közül egyként képzei el. Előadásunkban a poszthumanizmus és a komplexitás elmélet kapcsolatára mutatunk rá. A valódi poszthumanista filozófia decentralizációs teoretikus mozgása megnyitja az utat a valóság komplexitásának felfedezése felé.

Posthumanism and Complexity

Posthumanism is a heterogeneous mode of thought, in many ways connected with postmodernism, poststructuralism and complexity theory. The posthuman condition means a profound change in the ways how we theorize about man, technology and the environment. Posthumanism constitute a technocultural extension of poststructuralism's decentering critical attitudes, and a part of the nonhuman turn in contemporary philosophy with object oriented ontology, speculative realism and new materialism. The project of decentering anthropocentrism and transcend humanism is a key aspect of posthumanist thought. Posthumanism highlights the nonhuman complexity of reality in a radically new decentered way. In our presentation we would like to point out the connections between complexity theory and posthumanism. The destabilization of the notion of anthropocentrism and the 'concept of centrality' makes possible a radical theoretical transgression and a noteworthy new way of looking at reality itself.

Keszeg Anna

BBTE, Politika-, Közigazgatás és Kommunikációtudományi Kar
keszeg.anna@fspac.ro

Komplex-e a komplex televízió?

A médiaelméletben a digitális átalakulás fokozottan irányította rá a figyelmet a televíziós kultúra forradalmára. A nem lineáris tévzés és az SVOD szolgáltatások megjelenése következtében az audiovizuális tartalomfogyasztás terén új fogyasztási mintázatok jelentek meg, s az egyre rétegzetebb kereslet egy csökkenni egyáltalán nem akaró fogyasztói étvággal és kíváncsisággal párosult. A televízió nem meghalt, ahogyan a digitális kor hajnalán jósolták, hanem egyeduralkodóvá vált a sokképernyős tartalomfogyasztásnak köszönhetően. 2015-ben Jason Mittell dolgozta ki a komplex televízió (complex TV) fogalmát, mely elsősorban egy narratológiai mintázat elterjedésével magyarázta az új televíziós tartalmak exponenciálisan növekvő sikerét. A szakirodalmi áttekintés módszerét alkalmazó előadás a komplex rendszerek megközelítése felől vizsgálja meg Mittell dramaturgiai fogalmát és a komplex TV jelenségét a produkciós, a tartalmi és a reprezentációs szempont szerint egyaránt körüljárja.

How Complex is the Complex TV?

In contemporary media theory, the digital transformation has drawn attention to a surprising revolution of the culture of television. As a result of non-linear watching and the apparition of SVOD services, new consumption patterns have emerged in the field of audiovisual content consumption, and the increasingly stratified demand for serial content has been accompanied by the growth of consumers' appetite and curiosity. Television did not die, as predicted at the dawn of the digital age, but became dominant due to multi-screen content consumption. In 2015, Jason Mittell introduced the concept of complex television, which explained the exponential growth of the new type of televisual content primarily through the spread of a new storytelling pattern. Using the literature review method, the lecture investigates Mittell's dramaturgic approach through the lenses of complexity turn and explores the phenomenon of complex TV in terms of production, content, and representation.

Komorjai László

ELTE, BTK

komorjai@gmx.net

Az idő komplexitása

Az előadásban röviden felvázolom, hogy miféle komplexitást visz a tudat fenomenológiai, belső idejének szerkezetébe az a tény, hogy e speciális létező állandó fejlődésben, mozgásban van. Első lépésben a tapasztalati generáció idejének Marc Richir és Tengelyi László által feltárt speciális hármas struktúráját vázolom fel, majd – Husserl bizonyos elemzéseiből kiindulva – áttérek a most pillanat komplex szerkezetének feltárára, amelyet a keletkezés előző pontban felvázolt hármas szerkezete maga kényszerít ki.

The Complexity of Time

In the lecture I ponder how the inner, phenomenological time of consciousness gains complexity by the fact that this special being is in constant change and generation. In the first step I briefly analyse the specific threefold structure of the temporality of the time of experiential generation, then I focus on the complex structure of the living present as it is embedded into the previously discussed scheme.

Losoncz Márk

Filozófiai és Társadalomelméleti Intézet

losonczmark@gmail.com

A titok komplex rendszere – a titkosszolgálatok és az információs komplexitás

A titok egy komplex rendszer, amelynek van alanya, tárgya és kizártja – ennyiben maga is mindenkor a rendszer/környezet binaritásával él. A titok eközben folyton az entrópia és a negentrópia között ingadozik: a túl bőséges és a túl kevés információ éppen úgy elégtelennek vagy túlterhelőnek bizonyulhat. Miként tudja a titkosszolgálat a titok komplex rendszerét létrehozni, amely „tényleges differenciát képező információt” (Bateson) nyújt? Miképpen küzd meg a centralizáltság és a központtalanítottság dilemmájával, a külső/belső paradox vissza- és előrecsatolásaival? Amellett fogunk érvelni, hogy a titok titkosszolgá-

lati jelenségét mindenekelőtt a komplex rendszerelméletek révén tudjuk megérteni.

The Complex System of Secrecy – Intelligence Agencies and the Complexity of Information

Secrecy is a complex system that always has a subject, an object, and an excluded third part - thus, is always relies on the binarity of system/environment. Secrecy oscillates between entropy and negentropy: abundant or scarce information can be both insufficient or burdensome. How can the intelligence agencies create the complex systems of secrecy that offer „information that makes a real difference” (Bateson)? How can it cope with the dilemma of centralization and decentralization, with the paradoxes of feedback and feed-forward mechanisms? We will argue that the secrecy of intelligence services can be grasped most profoundly through complexivist systems theory.

Néda Zoltán

BBTE, Fizika Kar, Magyar Fizikai Intézet
zneda@phys.ubbcluj.ro

Komplex rendszerek modellezése. Tanulságok a COVID-19 világjárvány kapcsán

A komplex rendszerek megértése interdiszciplináris megközelítésű kísérleti meg elméleti tanulmányokat feltételez. A manapság elektronikus úton elérhető nagyfelbontású adatok kitűnő lehetőségeket biztosítanak ilyen téren. A legnagyobb probléma a komplex rendszerekkel foglalkozó kutatók számára azonban az, hogy rosszul értelmezzük a modellezési és elméleti leírásokat és előrejelzéseket várunk tőlük. A prediktív előrejelzésnek azonban határai vannak a rendszerek kaotikus és/vagy véletlenszerű volta miatt. El kell fogadnunk ilyen rendszerekre a valószínűségi előrejelzéseket és meg kell ismerni a modelljeink más oldalait is. Sokszor az általános törvényszerűségek és releváns korrelációk feltárása hasznosabb, mint a predikció. COVID-19 világjárvánnyal kapcsolatos tanulságokkal szemléltetve, előadásomban ezen problémákat feszegetem. A meteorológiai és gazdasági folyamatokra már megszoktuk a modelljeink korlátosságát, de vajon miért hisszük, hogy a járványterjedés egy kevésbé komplex feladat?

Modeling Complex Systems. Lessons from COVID-19

Understanding complex systems assumes both experimental and theoretical interdisciplinary studies. Nowadays the huge amount of electronically available and comprehensive datasets offer an excellent background for such studies. The greatest challenge that researchers in complexity are facing however, is that we misunderstand the possibilities of the models and expect predictive power. It is paramount to realize that in such systems only probabilistic predictions are possible and we have to realize the importance of the other facets of the model. In such sense unveiling universal laws and relevant correlations could more useful than prediction. Using examples from the COVID-19 pandemic I will discuss these aspects of modeling. Although we are familiar with the limitations of the predictions in meteorological and economic systems, why we expect that epidemiological processes related to a yet unknown virus are less complex than these?

Paksi Dániel

BME, GTK, Filozófia és Tudománytörténet Tanszék
daniel.paksi@filozofia.bme.hu

Emergencia és komplexitás: miben más és miben hasonló egy emergens és egy komplex jelenség?

A tudományokban ma már mind a komplexitás, mind az emergencia fogalma széles körben elterjedt. Az emergencia fogalmának azonban nincs egy általánosan alkalmazott jelentése, ami miatt, hiába a nyilvánvaló szoros kapcsolat, a komplexitás fogalmához való viszonya sem lesz egyértelmű. Emergencia alatt beszélhetünk olyan komplex rendszerekről, amelyek materiális természetűek, de rendelkeznek olyan sajátos, átfogó tulajdonságokkal, amelyek a fizikai szinten nem jelennek meg, illetve olyan komplex rendszerekről, amelyek nem materiális természetűek, hanem éppen hogy az emergencia-folyamat révén haladják meg saját komplex rendszer-alapjaikat. A kérdés természetesen az, hogy mit jelent az emergencia-folyamat, hogyan jönnek létre emergens természetű jelenségek. Mi a különbség egy komplex rendszer és egy emergens létező között? Hogyan lehet akár pontosan ugyanaz a komplex rendszer bizonyos esetekben mindössze materiális természetű, máskor pedig egy emergens jelenség alapja/lehetőség-feltétele.

Emergence and Complexity: What is the Difference and Similarity between Complex and Emergent Systems?

Today, the concepts of both emergence and complexity have become widespread in the sciences. However, despite of the trivial close connection, since the concept of emergence has no generally accepted meaning, its relation to complexity is also highly problematic. Emergent phenomena are twofold. There are such complex systems which are material in nature but have some specific, comprehensive features which transcend the physical level; and there are such complex systems which are not material but emergent in nature because they transcend their complex fundaments by the process of emergence. The question is what is this process of emergence, how emergent things rise from material complex systems. How could be even exactly the same complex system in some cases only material in nature, while in other cases the fundament of an emergent thing.

Szigeti Attila

BBTE, Történelem és Filozófia kar, Magyar Filozófiai Intézet
szigetiati@yahoo.com

Önvonatkozás és emergencia az élet és a megismerés magyarázatában

Az előadás az autopoietikus, az önszerveződő élő rendszerek elméleti biológiai (Maturana és Varela), és a testi elme/megismerés (embodied mind/cognition) kognitív tudományi programjának, ezen belül is az enaktív kognitív tudomány (Varela et al.) filozófiai előfeltevéseit és implikációt bontja ki. Az élő rendszerek önvonatkozása, az anyagi környezettől („kémiai levestől”) elkülönülő dinamikus, autonóm identitása egyben a másvonatkozás, a környezővilág felfedését vonja magával. A testi vagy enaktív elme valójában ugyanennek, a környezővilághoz egy önvonatkozó differencián keresztül kapcsolódó viszonynak a megtestesülése: a megismerés nem a külső világ belső (pl. az agyban lokalizálható) reprezentációja, hanem egy testi interakció egy olyan környezővilággal, amelyet maga ez a cselekvés fed fel/enaktál; a kognitív folyamatok nem „a fejben” zajlanak, hanem egy kiterjesztett, az agy-test-környezet interakció emergens, alkotóelemeire visszavezethetetlen dinamikus rendszerében.

Tóth I. János

SZTE, BTK, Filozófia Tanszék

jtoth@philo.u-szeged.hu

Prigogine természetfelfogása

A tudományos gondolkodást évszázadokon keresztül uraló mechanika a világot óraműként mutatta be, ami negatív hatással volt a filozófiára, illetve az ember önértelmezésére. A klasszikus hőtán, bár éles ellentétben állt a mechanikával, de a világról és benne az emberről szintén egy torzképet adott. Ilya Prigogine, Nobel-díjas kémikus, kimagasló eredményeket ért el az irreverzibilis termodinamika, a disszipatív struktúrák és a komplex rendszerek kutatásában, továbbá ezeknek a fogalmaknak a természetfilozófiai értelmezésében. Prigogine és szerzőtársa Izabelle Strangers rámutattak arra, hogy a termodinamikai egyensúlytól távoli állapotban a fizikai rendszereknek teljesen új sajátosságai jelennek meg úgy, mint nem linearitás, fluktuáció, véletlen, irreverzibilitás, történetiség és fejlődés. Ezekre a fogalmakra épülő világkép kulcsfontosságú a biológia, illetve a humán világ megértése szempontjából.

Prigogine's Concept of Nature

Mechanics, the discipline that had been informing scientific thinking for centuries, presented the world as a clockwork, which negatively influenced philosophy as well as human self-interpretation. Classic thermodynamics, though in sharp contrast with mechanics, also provided a distorted image of the world and of the human being as part of the world. Nobel laureate chemist Ilya Prigogine achieved notable results in the research of irreversible thermodynamics, dissipative structures and complex systems as well as in the interpretation of these concepts within the context of natural philosophy. Prigogine and his co-author, Izabelle Strangers pointed out that in states far away from thermodynamic balance, physical systems acquire completely new features, such as non-linearity, fluctuation, coincidence, irreversibility, historicity and development. The world model based on these concepts is of crucial importance for understanding biology and the human world.

Veress Károly

BBTE, Történelem és Filozófia kar, Magyar Filozófiai Intézet
veresskaroly53@gmail.com

A hermeneutikai komplexitás

Első látásra mi sem esik egymástól távolabb, mint a rendszerszemléletbe illeszkedő komplexitás illetve a hermeneutikai szemlélet és beállítódás. Ezek látszólag két eltérő és szemben álló szemléletmódot képviselnek, amelyekről úgy tűnik, nem foglalhatók egységes szemléleti keretbe. A figyelmesebb vizsgálódás viszont ennek éppen az ellenkezőjét igazolja. A komplexitásprobléma számos olyan vonást hordoz, amelyek a hermeneutikai folyamatra rávezetve feloldhatják a „technika kontra hermeneutika” régi vitáját. És hasonlóképpen: a hermeneutikai szemlélet felől vizsgálva a komplexitásra is új perspektíva nyílik. Mindezt az értelmezés mint önmagát értelmező eljárás feltárása mentén próbálom megvilágítani, egy költői mű értelmezésének példáján (is) szemléltetve.

Hermeneutical Complexity

At first glance, nothing is more distant than the complexity of the system approach and the hermeneutical approach or attitude. These two seemingly represent two different and opposing approaches, which do not appear to be part of a coherent approach. More careful examination, on the other hand, justifies the opposite. The complexity problem carries many features that, by leading to the hermeneutic process, can resolve the old debate on „technology versus hermeneutics”. And likewise, from a hermeneutical perspective, a new perspective on complexity opens up. I try to illuminate all this by exploring interpretation as a self-interpreting process, moreover I illustrated this topic with an example of the interpretation of a work of poetry.

